

Pada li Poljaku lišće u listopadu?
O hrvatsko-poljskim lažnim prijateljima

Osoba koja uči strani jezik često se može susresti s riječima koje je zbog svoje zvučne ili grafičke sličnosti, a različitog značenja od njezina materinskoga jezika dovode do nesporazuma. Takve riječi, koje s gledišta dvaju različitih jezika zvuče ili izgledaju slično, a ipak imaju različito značenje, u lingvistici se nazivaju različitim terminima, između ostaloga i lažnim prijateljima. Stranci koji uče hrvatski jezik, a zbog velike sličnosti hrvatskog i poljskog jezika, osobito Poljaci koji uče hrvatski jezik, svakodnevno moraju savladati velik broj lažnih prijatelja. Lako je za pretpostaviti kako bi postojanje svojevrsnog vodiča kroz tu hrvatsko-poljsku problematiku strancima uvelike olakšalo taj težak zadatak. S tom je idejom prije pet godina u sklopu kolegija *Poljska leksikologija i frazeologija* Katedre za poljski jezik i književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu pokrenut projekt izrade rječnika koji će na jednom mjestu okupiti najčešće hrvatsko-poljske lažne prijatelje. Cilj ovoga rada je upozoriti na neke hrvatsko-poljske lažne prijatelje koji zadaju najviše problema kod učenja jezika, predstaviti spomenuti projekt izrade rječnika hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja kao i ciljeve tog projekta, a prikazat će se i zamišljen vizualan izgled leksikografske natuknice.

KLJUČNE RIJEČI: lažni prijatelji, hrvatski, poljski, rječnik

0. Uvod

O lažnim prijateljima – riječima dvaju jezika koje se mogu pohvaliti istim oblikom, ali različitim značenjima već je mnogo pisano.ⁱ Međutim, kontinuirani susreti s poteškoćama, na koje nailaze govornici stranih jezika, potiču na daljnja i podrobnija istraživanja i opise. Upravo prepreke u pravilnom sporazumijevanju na hrvatsko-poljskoj i poljsko-hrvatskoj jezičnoj razini kao i želja da se govornicima osvijesti prisutnost takvih parova riječi poticaj su detaljnijem predstavljanju navedene problematikeⁱⁱ. A što je zapravo taj česti kamen spoticanja u komunikaciji koji će se pokušati detaljno razmotriti? Lewis (2005: 1) objašnjava

da su posrijedi „međujezični nesporazumi pri prevođenju ili usmenoj komunikaciji što se javljaju kao rezultat refleksnog prepoznavanja leksičkih oblika te podrazumijevanje da i u materinskom jeziku i u stranom jeziku slične ili iste riječi imaju isto značenje.“

Tu su pojavu terminom *faux amis*ⁱⁱⁱ prvi put nazvali Maxime Koessler i Jules Derocquigny u djelu *Les Faux Amis ou les trahisons du vocabulaire anglais*, objavljenom 1928. u Parizu^{iv}. Namjera autora bila je želja da se učenike upozori na moguće prepreke u prevođenju s engleskoga na francuski (Pirjavec Marčeta 2005).

1. Terminološka raznolikost

U hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi susrećemo nekoliko termina koji označavaju riječi dvaju (ili više) jezika različita značenja unatoč podudarnostima na ortografskoj, fonetskoj i morfološkoj razini – *lažni prijatelji*, *lažni parovi*, *međujezični homonimi*, *aprosimati*. Ipak, svakako valja istaknuti kako je svaka od navedenih podudarnosti uvjetovana i sličnostima sustava među jezicima.

Hrvatska terminološka raznolikost nije usamljena. U francuskom i danas postoje različiti termini, u engleskom pak uz najučestaliji termin *false friends* susrećemo još i *deceptive cognates*, *treacherous twins*, *false friends of a translator*, *false cognates*, *false pairs*, *false lexical equivalence*, u talijanskom – *falsi amici*, *false analogie*, *ambigue affinitá tranelli*, u njemačkom *Falsche Freunde*, *Scheinentsprechungen*, *Falsche Freunde des Übersetzers*, *zweisprachliche Homonyme*, *Inter-Homonyme* itd. U poljskom se jeziku susreću sljedeći termini *pulapki leksykalne*, *paralely leksykalne*, *homonimy międzyjęzykowe*, *falszywi przyjaciele tłumacza*, *wyrazy zdradliwe*, *homonimia międzyjęzykowa*, *aprosymatyzmy*, *aprosymaty*, *heterofemia międzyjęzykowa* itd., u češkom – *falešní přátelé překladatele*, *falešní přátelé překladatele*, *interlingvalné homonymá*, *zrádná slova*, *mezijazykové falsiekvivalenty*, *mezijazyková homonymie a paronymie* itd., u ruskom *ložnye druž'ja*, a u slovenskom *lažni prijatelji*.

Neovisno o raznolikosti naziva jasno je da su posrijedi parovi riječi koji ne dijele značenje unatoč sličnosti ili istosti na ortografskoj, fonetskoj i(li) morfološkoj razini.

2. Raznolikost pristupa pojavi lažnih prijatelja

Navedena raznolikost nazivlja nedvojbeno je i odraz pristupa takvoj pojavi, preciznije sukladna shvaćanju same pojave. Dok Weronika Wilczyńska (1992) *faux amis* smatra vrstom pogreške u stranom jeziku koja se temelji na davanju leksemu jednoga jezika značenje ili

oblik koji ima njegov leksički ekvivalent u drugom jeziku, Edvard Lotko (1992) naziv *wyrazy zdradliwe* tumači kao riječi koje fonetski imaju identičan ili vrlo sličan oblik, ali se razlikuju značenjski ili pak prema stilu. Također ističe kako se ista pojava drugačije odražava među nesrodnim jezicima gdje se uglavnom odnosi na internacionalizme nego među srodnim jezicima gdje su primjeri uglavnom riječi domaćega podrijetla.

Pojedini lingvisti neke od termina smatraju neprihvatljivima i zbog metaforičnosti (npr. *lažni prijatelji*), njihove pretjerane opisnosti (npr. *wyrazy o podobnym brzmieniu a odmiennym znaczeniu* – riječi koje slično zvuče, a imaju različito značenje) ili pak zbog nepreciznosti (Tokarz 1998). Odabir određenog termina ovisi o tome koji od njih lingvisti najčešće upotrebljavaju u pojedinom jeziku, a često se termin iz jednog jezika prenese u drugi jezik, u kojemu taj termin nije toliko čest ili se uopće ne odnosi na *lažne prijatelje*. Također je prisutno i mišljenje da je razlog raznolikosti termina i njihove neujednačenosti u činjenici da se dotična pojava počela relativno nedavno opisivati pa postoje i izvjesne nesigurnosti kako definirati pojam i razlikovati ga od ostalih (inter)leksičkih relacija (Szpila 2005). Tako su npr. bugarski jezikoslovci predložili nov termin *aprosymacja* (od lat. *approximatio* „približenost, zbliženost”), koji je prihvatio i Emil Tokarz (1998).

Vladimir Ivir (1984) govori o lažnim parovima kao o parovima jezičnih (ne samo leksičkih) jedinica u dva različita jezika koje imaju nešto zajedničko, ali nisu u svemu jednake. To znači da među jezičnim jedinicama mora postojati djelomična sličnost koja se pojavljuje na svim razinama (fonološkoj, grafološko-ortografskoj, leksičkoj i gramatičkoj), ali je najuočljivija na leksičkoj.

Istražujući vrlo detaljno tu pojavu Majewska (2002) zaključuje da svaki od tih naziva „ne zaslužuje” biti terminom, jer su samo odraz potrebe da se određeni tip poteškoće u prevođenju imenuje, a nisu rezultat znanstvenih poredbi i opisa leksičkih fondova različitih jezika.

Razmatrajući problematiku terminologije lažnih prijatelja Kristian Lewis (2008) upravo terminu *lažni prijatelji* daje prednost pred svim ostalim terminima objašnjavajući to dvama razlozima: temporalnim i kvantitativnim. Kako je termin *faux amis* najstariji od svih (Koessler i Derocquigny 1928.), „prema načelu prvenstva nastanka termina, valja rabiti najstariju potvrdu”. Istražujući učestalost uporabe termina za tu pojavu također je došao do istoga zaključka – najfrekventniji je termin *lažni prijatelji*. Također, u svim gore navedenim

jezicima postoji izvorni francuski termin *faux amis* ili njegov prijevodni ekvivalent, što znači da se gotovo svuda terminološki udomaćio (Lewis 2008).

S obzirom na rasprostranjenost termina *međujezični homonimi*, moglo bi se zaključiti da bi to također mogao biti prikladan termin ili pak barem sinonim odabranom terminu *lažni prijatelji* koji je „premda nejezikoslovne provenijencije i itekako simbolički nabijen, prihvatljiviji za širu lingvističku porabu, uz uvjet da se jasno definira širina njegova značenjskoga obuhvata“ (Lewis 2005: 17). Međutim, unatoč nezaobilaznom i iznimno važnom radu Milenka Popovića i Rajise Trostinske o međujezičnoj homonimiji iz 1988. godine u kojem autori nude odgovor na, u raspravi postavljeno, pitanje o uopće mogućem postojanju međujezičnih homonima i daju potvrđan odgovor, priklanjamo se njihovom argumentu da „Hrvatskosrpski i ruski jezik (...) ne mogu imati nijedan slučaj potpune homonimije“ (Popović i Trostinska 1988: 54). Na to se nadovezuje i mišljenje Branke Tafre da se leksički odnosi promatraju unutar jednoga leksičkog sastava što upućuje na zaključak da nema međujezične sinonimije, homonimije, antonimije pa ni paronimije. Lažne prijatelje autorica naziva „raznoznačnim sličnozvučnicama“ (Tafra 2005: 234). I Samardžija (1989) također ističe kako je homonimija jednojezični fenomen i u takvim se okvirima treba promatrati.

Na temelju svega izloženoga, a kako je već i najavljeno, u ovom će se radu rabiti termin *lažni prijatelji* koji se odnosi na *parove riječi iz dvaju različitih jezika, u ovom slučaju hrvatskoga i poljskoga, koji su oblikom isti ili slični, a značenjski različiti*^v.

3. Klasifikacija hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja i primjeri

Klasifikacijski pregled odabranih hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja s obzirom na odstupanja na ortografskoj, fonetskoj i morfološkoj razini ima za cilj osvijestiti razine njihove prisutnosti. Klasifikacija je dobivena na temelju dosadašnjeg istraživanja pojave lažnih prijatelja, a za potrebe izrade korpusa rječnika hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja. Jednim se dijelom naslanja i na klasifikaciju Komorowske i Pintarić (2010) kojom su obuhvaćeni poljsko-hrvatski lažni prijatelji. S obzirom na ortografske, fonetske i morfološke posebnosti hrvatskoga i poljskoga jezika razlikuju se tri glavne skupine: *potpuni* ili *pravi*, *djelomični* ili *parcijalni* i *asocijativni lažni prijatelji*. *Potpuni* lažni prijatelji mogu se još nazvati i *pravima* jer se razlikuju jedino

semantički, dok su ortografski, fonetski i morfološki potpuno identični^{vi}. *Djelomične* osim semantičkog dodatno obilježava i manje ortografsko i fonetsko te morfološko odstupanje^{vii} pa se zato nazivaju još i *parcijalnima*, dok su *asocijativni*, osim morfološkim i semantičkim, obilježeni i većim ortografskim i(li) fonetskim odstupanjem, ali zbog svojeg asocijativnog obilježja navode govornika na isto značenje. Tim trima skupinama lažnih prijatelja zajedničko je jedino obilježje semantičkog odstupanja zbog čega se ono neće spominjati kao karakteristika koja diferencira pojedine skupine.

Svaki navedeni primjer para lažnih prijatelja polazi od hrvatskog parnjaka, nakon čega slijedi poljski, uz određene dodatne napomene za svaki od njih (fonetske, morfološke ili ortografske). Tumačenje značenja odnosi se na tumačenje značenja poljskoga parnjaka na hrvatski jezik.

3.1. Potpuni ili pravi hrvatsko-poljski lažni prijatelji

Potpuni ili pravi hrvatsko-poljski lažni prijatelji najmalobrojniji su zbog uvjeta koje trebaju zadovoljiti da bi se razlikovali jedino semantički. Prema Komorowskoj i Pintarić (2010) potpunim se lažnim prijateljima (polj. *aprosymaty calkowite*) smatraju oni parovi koji se podudaraju na ortografskoj, korijenskoj i morfološkoj razini, a značenjski razlikuju. Tim uvjetima mi pridodajemo još i preduvjet podudarnosti na fonetskoj i leksičkoj razini. Neki od primjera prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1. *Potpuni ili pravi hrvatsko-poljski lažni prijatelji*

<i>hrv.</i>	<i>polj.</i>	<i>Značenje</i>
<i>jūtro</i>	<i>jutro</i>	sutra, sutrašnjica
<i>trèn</i>	<i>tren</i>	tužaljka, tužbalica; šlep
<i>tõp</i>	<i>top</i>	proizvod taljenja
<i>prõsto</i>	<i>prosto</i>	ravno

3.2. Djelomični ili parcijalni hrvatsko-poljski lažni prijatelji

Parcijalne hrvatsko-poljske lažne prijatelje obilježavaju manja odstupanja na ortografskom, fonetskom i/ili morfološkom planu. S obzirom na različite razine odstupanja možemo ih podijeliti na nekoliko podskupina, a kako im razlikovna obilježja nisu samo na semantičkoj razini, ujedno su i brojniji u odnosu na potpune (prave) lažne prijatelje.

3.2.1. Lažni prijatelji koji se razlikuju prema vrsti naglaska

Hrvatski i poljski jezik međusobno se razlikuju ortoepskom realizacijom naglašenih slogova u riječi. Dok je za poljski specifičan tzv. dinamički naglasak, koji je ujedno i jedini naglasak u poljskom jeziku, hrvatski broji nekoliko vrsta naglasaka s obzirom na kvalitetu i kvantitetu. Prema kvantiteti razlikuju se kratki i dugi naglasci, a prema kvaliteti silazni i uzlazni. Hrvatski naglasni sustav tako čine četiri vrste naglasaka: kratkosilazni (*kš̂a*), kratkouzlazni (*žèna*), dugosilazni (*môre*) te dugouzlazni naglasak (*báka*). Može se reći kako hrvatski kratkosilazni naglasak odgovara poljskom dinamičkom naglasku jer se radi o jednostavnom udaru bez promjene tona. Kako je prikazano u Tablici 2, tu podskupinu parcijalnih hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja čine parovi koje karakterizira različitost vrste naglasaka, dok se na ostalim razinama podudaraju.

Tablica 2. *Parcijalni hrvatsko-poljski lažni prijatelji koji se razlikuju prema vrsti naglasaka*

<i>hrv.</i>	<i>polj.</i>	<i>Značenje</i>
<i>lektúra</i>	<i>lektùra</i>	čitanje; lektira
<i>trûp</i>	<i>trùp</i>	truplo, mrtvac, leš
<i>òbraz</i>	<i>öbraz</i>	slika

3.2.2. *Lažni prijatelji koji se razlikuju prema mjestu i(li) vrsti naglasaka*

Osim prema kvantiteti i kvaliteti, realizacija naglasaka u hrvatskome jeziku može biti različita i s obzirom na mjesto u riječi (slog) na kojem se ostvaruje. Mjesto naglasaka je slobodno i može stajati na bilo kojem slogu, dok je u poljskom jeziku naglasak stalan i paroksitonski, ostvaruje se na pretposljednem slogu u riječi. Sukladno tomu, hrvatsko-poljski lažni prijatelji mogu se, osim vrstom naglasaka, razlikovati i s obzirom na mjesto naglasaka, što pokazuju primjeri u Tablici 3.

Tablica 3. *Parcijalni hrvatsko-poljski lažni prijatelji koje razlikuju vrsta i mjesto naglasaka*

<i>hrv.</i>	<i>polj.</i>	<i>Značenje</i>
<i>lištopād</i>	<i>listöpad</i>	studen
<i>üğoda</i>	<i>ugöda</i>	sporazum, ugovor, nagodba, kompromis
<i>gràbārka</i>	<i>grabärka</i>	grobareva žena; grobarija, posao grobara
<i>stòlica</i>	<i>stolìca</i>	glavni grad

3.2.3. **Lažni prijatelji koji se razlikuju ortografski**

I hrvatski i poljski jezik imaju specifičnu ortografiju. Hrvatska grafija ne sadržava grafeme poput *ę*, *ą*, *w*, *ł*, *ź*, *ż*, *ś*, *ó*, *y*, *ń*, dok se u poljskom ne pojavljuju grafemi *đ*, *v*, *č*, *ž*, *š*, *ć*. Navedenim grafemima, i u hrvatskom i u poljskom, odgovara jedan fonem. Osim toga, ortografije obaju jezika bilježe i kombinacije grafema koje odgovaraju jednom fonemu. U

poljskom su to dvoslovi *ch, cz, sz, rz, dž, ci, zi, si* i *ni* te troslov *dzi*, a u hrvatskom dvoslovi *dž, nj* i *lj* te troslov *ije*. Ortografije obaju jezika su specifične i povezane sa svojom ortoepijom. U odnosu na hrvatski jezik u poljskom jeziku se određeni glasovi grafički mogu realizirati na više načina, dok za hrvatski to nije specifično. Kad se govori o hrvatsko-poljskim lažnim prijateljima koji se razlikuju ortografski, razlika u ortoepskoj realizaciji nije prisutna jer se radi o glasovima koji su prisutni u obama jezicima, ali se ortografski drugačije realiziraju. U Tablici 4 prikazani su hrvatsko-poljski lažni prijatelji koje karakterizira ortografska razlika.

Tablica 4. *Parcijalni hrvatsko-poljski lažni prijatelji koji se razlikuju ortografski*

<i>hrv.</i>	<i>polj.</i>	<i>Značenje</i>
<i>dàh</i>	<i>dach</i>	krov
<i>štùka</i>	<i>sztuka</i>	umjetnost
<i>vježba</i>	<i>wierzba</i>	vrba

3.2.4. Lažni prijatelji koji se razlikuju ortografski i naglasno (vrstom i(li) mjestom naglaska)

Razlika u ortografiji ne mora nužno biti jedina razlika koja klasificira parcijalne lažne prijatelje. Moguće je da se uz ortografsko odstupanje pojavi i razlika u naglasku. Tako je primjerice hrvatski izraz *zâstava* parcijalni parnjak poljskom *zastàwa*. Razlika je u grafemima *v* i *w* te mjestu i vrsti naglaska: u hrvatskom naglasak pada na prvi slog i dugosilazni je, dok je u poljskom na predzadnjem slogu i dinamički je, kratkosilazni. Taj izraz u hrvatskom označuje platnenu površinu simboličkog značenja predviđenu da se pričvrsti na stijeg, dok je u poljskom jeziku to izraz za прибор za jelo, ili automobil srpske tvornice Zastava. Još neki primjeri prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5. *Parcijalni hrvatsko-poljski lažni prijatelji koji se razlikuju ortografski i naglasno*

<i>hrv.</i>	<i>polj.</i>	<i>Značenje</i>
<i>bijêg</i>	<i>biëg</i>	trka, trk; tok, tijek, protjecanje; kretanje, hod rad; trčanje; brzina
<i>nâstava</i>	<i>nastàwa</i>	dio oltara iznad propovjedničkog stola; artikulacija glasnika; vrijednost veličine
<i>kâpljica</i>	<i>kaplica</i>	kapela, kapelica, crkvice ili manji izdvojen prostor s jednim oltarom

3.2.5. Lažni prijatelji koji se razlikuju s obzirom na vrstu riječi kojoj pripadaju

U istraživano područje pripadaju i izrazi koji se razlikuju jedino prema vrsti riječi kojoj pripadaju. Jedan od najčešćih parova koji pripadaju ovoj skupini jest par *ràno – ràno*. Taj se par u potpunosti podudara na ortografskoj i fonetskoj razini. Ipak, hrvatski je izraz prema vrsti riječi prilog, a poljski imenica koja odgovara hrvatskom izrazu *jutro*.

3.2.6. Lažni prijatelji koji se razlikuju s obzirom na vrstu riječi i naglasak

Osim što parcijalni par može razlikovati vrsta riječi, uz tu se karakteristiku može pojaviti i razlika u naglasku. Hrvatski izraz *gûst* prema vrsti riječi je pridjev muškoga roda, dok je njegov poljski parnjak *gùst* prema vrsti riječi imenica muškoga roda koja označava ukus; tĕk. U hrvatskom je izrazu naglasak dugosilazni, a u poljskom tipičan dinamički. Još neki od primjera parcijalnih lažnih prijatelja koje karakterizira razlika s obzirom na vrstu riječi i naglasak prikazani su u Tablici 6.

Tablica 6. *Lažni prijatelji koji se razlikuju prema vrsti riječi i naglasku*

<i>hrv.</i>	<i>Vrsta riječi</i>	<i>polj.</i>	<i>Vrsta riječi</i>	<i>Značenje</i>
<i>jâko</i>	prilog	<i>jăko</i>	veznik	kao
<i>lûd</i>	pridjev m. r.	<i>lûd</i>	imenica m. r.	narod
<i>pónoć</i>	imenica ž. r.	<i>pðnoć</i>	prilog	navodno
<i>tĕn</i>	imenica m. r.	<i>tĕn</i>	zamjenica	ovaj, taj

3.2.7. Lažni prijatelji koji se razlikuju prema vrsti riječi i ortografskoj realizaciji

U kombinaciji s razlikom u vrsti riječi može se pojaviti i razlika u ortografiji. Jedan od takvih primjera je i par *vîtka – wîtka*. Razliku čine grafemi *v* i *w* te vrsta riječi: hrvatski parnjak je pridjev ženskoga roda, a poljski imenica ženskoga roda, a znači šiba ili grančica. Taj se par ortoepski u potpunosti podudara.

3.2.8. Lažni prijatelji koji se razlikuju prema vrsti riječi, naglasku i ortografskoj realizaciji

Razlika u vrsti riječi, naglasku i ortografskoj realizaciji može se pojaviti paralelno kao karakteristika ove podskupine parcijalnih hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja. Neki od primjera prikazani su u Tablici 7.

Tablica 7. *Lažni prijatelji koji se razlikuju prema vrsti riječi, naglasku i ortografskoj realizaciji*

<i>hrv.</i>	<i>Vrsta riječi</i>	<i>polj.</i>	<i>Vrsta riječi</i>	<i>Značenje</i>
<i>dîvan</i>	pridjev m. r.	<i>dÿwan</i>	imenica m. r.	tepih

<i>lùdē</i>	komparativ priloga	<i>lùdzie</i>	imenica m. r. mn.	ljudi
<i>žùč</i>	imenica ž. r.	<i>żùć</i>	infinitiv	žvakati, preživati

4. Asocijativni hrvatsko-poljski lažni prijatelji

Hrvatsko-poljski lažni prijatelji koji se međusobno ne razlikuju samo, primjerice, u jednom grafemu karakterističnom za hrvatski ili poljski jezik, već su zapis i fonetska realizacija posve drugačiji, nazivaju se asocijativnim parovima lažnih prijatelja jer zbog svojeg asocijativnog obilježja navode govornika na pogrešno značenje. Upravo zbog toga te zbog ovjerenih čestih pogrešaka zaslužuju status lažnih prijatelja. Pregled nekih od asocijativnih hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja prikazan je u Tablici 8.

Tablica 8. Asocijativni hrvatsko-poljski lažni prijatelji

<i>hrv.</i>	<i>Izgovor</i>	<i>polj.</i>	<i>Izgovor</i>	<i>Značenje</i>
<i>dob</i>	[dô:b]	<i>dąb</i>	[dôb]	hrast
<i>dvorac</i>	[dvô:rats̃]	<i>dworzec</i>	[dvoʒɛts̃]	kolodvor
<i>greben</i>	[grêbe:n]	<i>grzebień</i>	[gʒɛbiɛɲ]	češalj
<i>lipanj</i>	[lî:paɲ]	<i>lipiec</i>	[lʲpʲɛts̃]	srpanj
<i>luster</i>	[lûster]	<i>lustro</i>	[lustrɔ]	zrcalo
<i>srpanj</i>	[sřpaɲ]	<i>sierpień</i>	[ʲɛrpʲɛɲ]	kolovoz
<i>vrijedan</i>	[vričdan]	<i>wredny</i>	[vredni]	uvredljiv, opak, zao, podao

Zbog svoje karakteristike da govornika navode na isto značenje, navedeni primjeri potpunih, djelomičnih i asocijativnih hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja, i Hrvate koji uče ili govore poljski kao i Poljake koji uče ili koriste hrvatski jezik navode na pogrešno tumačenje jezika i korištenje pogrešnih izraza u pogrešnom kontekstu. To često dovodi do nesporazuma, a nerijetko i do smiješnih situacija.

Primjerice, ako govornik poljskoga jezika koji uči hrvatski jezik kaže:

U lipnju trgovine rade od 9 godina.,

jer je pogrešno na hrvatski prilagodio poljsku rečenicu:

W lipcu sklepy pracują od godziny 9.,

zapravo želi reći:

U srpnju trgovine rade od 9 sati.

Još neki od zabilježenih primjera uporabe hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja vide se u Tablici 9.

Tablica 9. *Primjeri uporabe hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja*

Ako Poljak kaže...	...na poljskom misli...	...a zapravo želi reći...
Puška graška stoji u pivnici.	Puszka groszku stoi w piwnicy	Konzerva graška stoji u podrumu.
U listopadu jašem u Hrvatsku.	W listopadzie jadę do Chorwacji.	U studenom idem u Hrvatsku.
Dvorac je na zahodu.	Dworzec jest na zachodzie.	Kolodvor je na zapadu.
Poslodavac je zatrudnio pristojnog momka.	Pracodawca zatrudnił przystojnego chłopaka.	Poslodavac je zaposlio naočitog momka.
Smeta mi brak pravedne štuke.	Przeszkadza mi brak prawdziwej sztuki.	Smeta mi nedostatak prave umjetnosti.

4. Konceptija Rječnika hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja

Ovom članku prethodi rad na rječniku hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja započetom u okviru kolegija *Leksikologija i frazeologija poljskog jezika* na studiju polonistike u ak. god. 2007./2008. Cilj je izrada takva rječnika koji će studentima, ali i ne samo njima olakšati učenje i usvajanje inojezičnoga poljskog. Naravno, pretpostavka je da će se njime služiti i studenti inojezičnoga hrvatskoga.

Korpus je dobiven ispisivanjem riječi iz rječnika poljskoga jezika M. Szymczaka i M. Bańka i *Poljsko-hrvatskoga rječnika* (Moguš i Pintarić 2002). Korišteni rječnici su rječnici kojima je polazni jezik poljski jer je autoricama^{viii}, kao govornicama čiji je materinski jezik hrvatski jezik, lakše prepoznati poljski parnjak nego obrnuto. Nakon što su popisani svi ovjereni i potencijalni parovi lažnih prijatelja, prema abecednom su redosljedu uvršteni u koncepciju rječnika. Značenja hrvatskih parnjaka provjerena su u Rječniku hrvatskoga jezika V. Anića (2004).

Budući da je rječnik hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja zamišljen tako da mu je polazni jezik hrvatski jezik, parovi hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja poredani su prema abecednom redosljedu hrvatskoga parnjaka. Svaki par lažnih prijatelja nalazi se u vlastitoj tablici radi lakše preglednosti. Primjer leksikografske jedinice jednog hrvatsko-poljskog para lažnih prijatelja prikazan je na Slici 1.

Slika 1. Primjer leksikografske jedinice hrvatsko-poljskog para lažnih prijatelja

VJEŽBA – WIERZBA	
 im. ž. r.	 im. ž. r.
<ol style="list-style-type: none"> 1. ponavljanje neke radnje da bi se u njoj stekla vještina 2. zadatak koji se daje radi boljeg upoznavanja predmeta i radi stjecanja radnih navika 3. vojna služba redovnih ili pričuvnih vojnika (<i>vojn.</i>) 	vrba
<p>Ova <i>vježba</i> nam pomaže u poboljšavanju naših fizičkih mogućnosti.</p> <p>Pa vidite; sad su šetnje, onda će doći večernje, zimi opet kakva plesna <i>vježba</i> — i uvijek se nađe nešto.</p> <p>Da, bila je to planirana vojna <i>vježba</i> a završnu operaciju uspješno su izveli piloti dva lovca, SU-24PM.</p>	Zza brzózi <i>wierzb</i> , stojących nad potokiem, widać było trzy skulone postacie.

Tablica se sastoji od četiri reda, od kojih su svi, osim prvoga podijeljeni u dvije kolone; lijeva kolona odnosi se na hrvatski parnjak, a desna na poljski. U vrhu tablice, u prvom redu, nalazi se određeni hrvatsko-poljski par lažnih prijatelja; s lijeve se strane nalazi hrvatski, a s desne njegov poljski parnjak. Drugi red tablice predviđen je za određivanje vrste riječi i gramatičkih kategorija: roda, broja, padeža, vremena i lica, čemu prethode hrvatska i poljska zastavica. Sva moguća značenja pojedinog parnjaka ispisana su u trećem redu tablice. Ako se neka značenja parnjaka podudaraju, ona su označena zvjezdicom. Konačno, četvrti red tablice donosi prikaz uporabe pojedinog parnjaka u kontekstu (ili kontekstima) koji odgovara navedenom značenju (značenjima). Navedeni su primjeri ekscerpirani iz dostupnoga internetskoga korpusa hrvatskoga (<http://riznica.ihj.hr/>), odnosno poljskoga jezika (<http://korpus.pwn.pl/>) ili su ih osmislile same autorice.

5. Zaključak

Pojava lažnih prijatelja u hrvatsko-poljskim i poljsko-hrvatskim jezičnim dodirima neiscrpna je tema i uvijek prikladna i poželjna u učenju jezika kako bi se izbjegli ili barem ublažili neki mogući nesporazumi. Izdvojeni primjeri potvrđuju važnost izrade hrvatsko-poljskoga rječnika

lažnih prijatelja koji će, uz postojeći *Poljsko-hrvatski rječnik aproksimata* uvelike unaprijediti kvalitetu nastave i proces usvajanja inojezičnoga poljskoga, ali i hrvatskoga.

LITERATURA

- Anić, V. (2004) Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb: Novi Liber.
- Benešić, J. (1937) Gramatyka języka chorwackiego czyli serbskiego, Warszawa: Instytut Wydawniczy.
- Ivir, V. (1968) Serbo-Croat–English False Pair Types, *Studia Romanica et Anglica Zagradiensia*, 25–26, 149–159.
- Ivir, V. (1984) Teorija i tehnika prevodenja. // Udžbenik za III i IV razred srednjeg obrazovanja prevodilačke struke. Novi Sad: Zavod za izdavanje udžbenika.
- Komorowska, E., Pintarić, N. (2010) Vrijedan czyli pracowity? O aproksymatach polsko-chorwackich. *Słowo, Tekst, Czas* X, Aleksiejenko, M. i Walter, H. (red.), Szczecin - Greifswald: Uniwersytet Szczeciński.
- Lewis, K. (2002) Rječnik hrvatskih i slavenskih lažnih prijatelja, *Filologija*, 38–39, 1–6.
- Lewis, K. (2005) Lažni prijatelji (hrvatsko-ruski i hrvatsko-slovenski) – metodologija, tipologija, obradba. Kvalifikacijski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Lewis, K. (2008) Dva aspekta neodređenosti pojma lažni prijatelji. // *Slavistika dnes: vlivy a kontexty*, Konference mladých slavistů II; ur. Marek Příhoda i Hana Vanková, Praha – Červený Kostelec: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze – Pavel Mervart, 173–189.
- Lewis, K. (2010) Hrvatsko-ruski lažni prijatelji. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Lotko, E. (2000) Slovník lingvistických terminů pro filology, Olomouc: Univerzita Palackého.
- Ljubičić, M. (2011) Posuđenice i lažni parovi. Hrvatski, talijanski i jezično posredovanje, FFpress. Zagreb.
- Majewska, M. (2002) Homonimia i homonimy w opisie językoznawczym, Warszawa: Elipsa.
- Moguš, M. i Pintarić, N. (2002) Poljsko-hrvatski rječnik, Zagreb: Školska knjiga.
- Olujčić, I. i Bošnjak Botica, T. (2007) Rumunjsko-hrvatski lažni parovi, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

- Pirjavec Marčeta, T. (2005) Neki hrvatsko-talijanski lažni parovi u jeziku struke, u Jezik u društvenoj interakciji. Zbornik radova sa savjetovanja Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku. Ur. D. Stolac, N. Ivanetić i B. Pritchard. Zagreb – Rijeka: HDPL. 401-407.
- Popović, M. i Trostinska, R. I. (1988) O međujezičnoj (hrvatskosrpsko-ruskoj) homonimiji, Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 23, 53–62.
- Samardžija, M. (1989) Homonimi u hrvatskom književnom jeziku. Radovi zavoda za slavensku filologiju. 24. 1-7.
- Szpila G. (2005) False friends in dictionaries. Bilingual false cognates lexicography in Poland. URL: <http://ijl.oxfordjournals.org/cgi/reprint/19/1/73> (18.02.2009.)
- Szymczak, M. (1993) Słownik języka polskiego I-III, Warszawa: PWN.
- Tafra, B. (2005) Od riječi do rječnika, Zagreb: Školska knjiga.
- Tokarz, E. (1998) Pułapki leksykalne. Słownik aproksymatów polsko-chorwackich, Katowice: Śląsk.
- Wilczyńska, W. „Faux amis“ czy „amis infidèles“ – definicja a praktyka. 1992. URL: www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/pobierz.php?JK-07/JK07-wilczynska.pdf (16.11.2011.)

Summary

Do the leaves fall in Fall for Poles?

About the Croatian-Polish false friends

A person who learns a foreign language can often come across words which sound or read the same as words in his native language, but are different in meaning, leading to misunderstandings. These words, which, in two different languages, sound or look similar, yet have a different meaning, belong to the area of interlingual homonymy, which in linguistics is known under various terms, including false friends. Foreigners who learn the Croatian language, because of the great similarity between Croatian and Polish, especially Poles, who learn the Croatian language, must deal with a large number of false friends. It is easy to imagine how the existence of a sort of a guidebook for Croatian-Polish homonymy would greatly facilitate this difficult task for foreigners. With this idea, five years ago, within the course “Lexicology and Phraseology of Polish language” at the Department for Polish Language and Literature of the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb, a

project was launched to create a dictionary which would cover all the most frequent Croatian-Polish false friends. The aim of this presentation is to introduce the general problem of false friends, with emphasis on Croatian-Polish homonymy. There will also be a presentation of this project - the Croatian-Polish false friend dictionary – showing the objectives of the project and the visual design of the dictionary. In the end, there will be some examples of the Croatian-Polish false friends which for Polish people learning Croatian are the most troublesome.

KEY WORDS: *false friend, Croatian, Polish, dictionary*

ⁱ Ivirov rad s temom lažnih prijatelja (1968) jedan je od najranijih u hrvatskoj jezikoslovnoj tradiciji, a Ljubičić je među prvima u Hrvatskoj detaljno istraživala istu pojavu u hrvatsko-talijanskim jezičnim dodirima, o poljsko-hrvatskim lažnim prijateljima pišu Komorowska i Pintarić, hrvatsko-ruskim K. Lewis, Olujić i Botica o rumunjsko-hrvatskim lažnim prijateljima, a još je i Julije Benešić 1937. u svojoj *Gramatici* sastavio mali rječnik lažnih prijatelja (v. Literatura).

ⁱⁱ Na istu su temu već pisale Komorowska i Pintarić te Tokarz. Njihovi su nam radovi uvelike olakšali ovo istraživanje.

ⁱⁱⁱ Ljubičić (2011: 39) navodi da je tom terminu „najčešći hrvatski ekvivalent lažni parovi“, a autori su pod njim razumijevali „etimološki i izrazno podudarne riječi dvaju jezika koje imaju različita značenja.“

^{iv} „Prije negoli je ušao u lingvističku terminologiju, terminu *faux amis* pridavani su i drugi metaforički nazivi kao npr. *mots-piège* 'riječi zamke', *mots sosies* 'riječi dvojnici' ili pak *mots jumeaux* 'riječi blizanci“ (Pirjavec Marčeta 2005: 401).

^v V. Lewis (2010: 3).

^{vi} Komorowska i Pintarić (2010: 571) navode kako su „potpuni aproksimati identični na ortografskoj, korijenskoj i morfološkoj razini“.

^{vii} Prema mišljenju Komorowske i Pintarić (2010) djelomični aproksimati se razlikuju na ortografskoj, fonetskoj i morfološkoj razini te ovisno o akcentu. Prema M. Ljubičić (2011: 179) "pod lažnim parovima tradicionalno se podrazumijevaju homofone ili gotovo homofone riječi dvaju jezika koje se semantički ne podudaraju. Nepodudarnost može biti potpuna (potpuni lažni parovi) ili djelomična (djelomični lažni parovi)."

^{viii} Pet autorica – Željka Čović, Ivana Grubišić, Ana Makelja, Iva Milićević i Nikolina Sokolić, uz mentoricu dr. sc. Ivanu Vidović Bolt, akademske godine 2007./2008. u sklopu kolegija *Poljska leksikologija i frazeologija* započele su projekt izrade *Rječnika hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja*.